

ABDULLAH KADİRİ'NİN "ÖTKEN KÜNLER" ROMANINDA YAPI, TEMA ve ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Mustafa BALCI

*Kırıkkale Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Araştırma Görevlisi*

ÖZET

Bu makalede, modern Özbek romanının kurucusu kabul edilen Abdullah Kadiri'nin en mühim eserlerinden biri olan Ötken Künler romanı, yapı, tema ve üslup bakımından incelenmiştir. Özbekçe'de kaleme alınmış bir romanda modern üslup bilimi uygulanmış ve romanda kullanılan sıfatlardan hareketle, yazarın üslubu, bu üsluba etki eden faktörler, eserin derin yapısı içerisinde gösterilmeye çalışılmıştır. Yazarın kullandığı sıfatlardan hareketle, onun dinamik bir üsluba sahip olduğu farkedilmiş; bu dinamizmin belirleyici unsuru olarak da devrin ve bölgenin çok karışık bir zamanda oluşu, Rusların bölgede büyük bir güç olarak kendilerini kabul ettirdikleri gösterilmeye çalışılmıştır. Yazarın dilde birlik ve lisanı türkçülük prensipleri doğrultusunda hareket ettiği; o devirde Türkiye'deki edebî ve fikrî akımların bölgeyi ne denli etkileyebildiği de bu çalışma neticesinde açığa çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler:

Abdullah Kadiri, Ötken Künler, Yapı, Tema, Üslup, Özbek, Kıpçak, Atabek

Ya2arm Hayatı

1897 yılında Taşkent'te doğan Abdullah Kadiri, 1915 yılına kadar geleneksel usûlde eğitim veren okullarda okur. Bu süre içinde Rus okullarında geçen iki yıllık bir eğitim hayatı da vardır. Klâsik usûlde devam ettiği Hoca Ahmet Bey Medresesi'nde Arapça ve Farsça öğrenir. Bu sırada Şark klâsiklerini de okur.

Edebiyat sahasına şair olarak adım atan Kadiri, ilk şiirleri olan "*Ahvalimiz*" ve "*Milletim*"i 1913 yılında yayımlar. Bu iki şiirinde Türk milletinin kültürel ve siyasi sahada gösterdiği başıboşluğu eleştirir. Aynı yıl *Sâdâ-yı Türkistan*, *Semerkan* ve *Ayna* isimli gazetelerde hikâyeleri yayınlanmaya devam eder. 1915 yılında Hoca Behbudî'nin *Baba Katili* adlı eserinin tesirinde *Bahsız Güvey* isimli eserini kaleme alır. 1915'te Taşkent'te sahnelenen bu eser, genç bir çiftin maddi sıkıntılar içinde geçen hayatlarını ve sonuçta intihar etmelerini anlatır. Aynı yıl, *Kadın Oyuncuları* isimli bir hikâyesi daha yayınlanır.

1912-1922 yıllarında değişik gazete ve dergilerde *Kalvak Mahzum'un Hatıra Defterinden*, *Sinirli Taşpolat Ne Diyor?* adlı hikâyeleri neşredilmiştir. Abdullah Kadiri, 1923-1926 yıllarında mizahî *Yumruk* dergisinde hicivler yazar. Bu yıllarda, Mahmut Kuluzâde, Muhammed Said Ordubâli gibi Azerbaycanlı yazarlarla ilişkiler kurar.

Yazarın ikinci önemli romanı 1929 yılında neşredilen *Mehraptan Çeyân'dır*. Bu romanı da Kokan Hanlığı devrinde geçmektedir. Üçüncü romanı *Abid Ketman* ise kollektifleştirilmiş bir hayatı anlatır. Abdullah Kadiri, Sovyet rejiminde yaşamasına rağmen, kalemini ideolojinin emrine vermekten kaçınmış ve bir kenarda yaşamıştır.

Rejimin baskısı dolayısıyla devri ve şahısları istediği gibi tenkit edememiştir. Ayrıca uzun zaman üzerinde çalıştığı *Emir Ömer Han'ın Hizmetçisi*, *Hırsız Namaz*, *Serail Han*, *Uveysa* ve *Mahzune* gibi romanlarını da neşredememiştir. Sovyet gizli polisi Abdullah Kadiri'yi 'milliyetçi' ve 'halk düşmanı' olmakla suçlar. Bu baskılar 1939 yılına kadar devam eder ve aynı yıl şehid edilir. Yazara 1956 yılında Sovyet hükümeti tarafından itibarı iade edilmiştir.

Yazar, Türkistan'da, bilhassa Özbekistan'da modern romanın zirvesi olarak kabul edilir.

Üslûbu, tasvir gücü ve devrin meselelerini kavrayış ve yansıtıışındaki maharet, onun büyük bir sanatçı olduğuna delil teşkil eder. Yazar bilhassa tarihî hadiseleri romanla anlatmakta eşsizdir. Sovyet münekkitler onu, sınıf mücadelesini eserlerinde işlemediğinden dolayı tenkit etmişlerdir. Eserleri ancak 1958 yılında (eksiltme ve değiştirmelerle) tekrar neşredilmeye başlanmıştır.

Abdullah Kadiri, *Ötken Künler*'i 1922-23 yıllarında *İnkılap* dergisinde tefrika eder. Eser daha sonra 1926 yılında kitap halinde neşredilmiştir. Roman daha sonra birçok defa basılmıştır. Romanda XIX. asır Kokan Hanlığı'ndaki sosyal hayatı, Kıpçak/Özbek çatışmalarını, han ve beylerin beceriksiz ve muhteris idarelerini, bir aşk hikayesiyle süsleyerek anlatır. Eser çağdaş Özbek romanının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Abdullah Kadiri, kendinden sonraki birçok yazara da tesir etmiştir. *Ötken Künler* romanının, münekkit Satti Hüseyin tarafından kritiği yapılmıştır. Maalesef Sovyet rejiminin baskısı neticesinde, Kadiri ve eserleri hakkında istenen çalışmalar yapılamamıştır.

Yazar yakın tarih hakkında roman yazma düşüncesini, kendi ifadesine göre, Mısırlı yazar G. Zeydan'dan almıştır. Yazar G. Zeydan'ın bütün eserlerini tetkik etmiştir. *Ötken Künler*'i yazarken, konu hakkındaki ilk faydalandığı kaynak babasının hatıraları olmuştur. Daha sonra, Kokan'a giderek o devirde yaşanan hadiseleri, tarihî vesikaları incelemek yoluyla romanın konusunu pekiştirir. Netice itibariyle, bu incelemeleri sonunda, yöneticilerin halkı idare etmek yerine yakın çevresiyle birlikte halka zulmettiklerini, koltuk sevdasıyla halkı birbirine kırdırdıklarını, yaklaşan Rus tehlikesine karşı birleşmek yerine, birbirine düşüklerini görür. Batıl inançlar, çok evlilik ve dolayısıyla *kumalı* yaşayışın kanayan birer yara olduklarını bazen trajik bazen de dramatik bir üslupla eserinde işler.

Yazar, *Ötken Künler* romanına baş kahraman olarak Atabek'i seçer. Devrin yaşamış birçok meşhur kişisi de kahramanın yanında yer almıştır. Atabek'in ilk karısı Kümüşbibi ile olan aşkı, aile baskısıyla ikinci defa evlendiği Zeynep ve iki kadının bir evdeki çatışmak hayatları işlenir. Sonuçta birisi korkunç bir şekilde ölür; diğeri bu ölüm neticesinde çıldırır. Atabek de romanın sonunda cephede Ruslarla girilen bir çatışmada

şehit düşer.

Romanda halk söyleyişine çok yakın, anlaşılır bir dilin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bol bol deyim ve atasözü de kullanılmıştır. Yazarının meşhur olmasında büyük bir pay sahibi olan bu roman, satış rekorları kırmıştır. Roman, Özbekçe dışında birçok lehçeye de aktarılmıştır. Özbekistan'ın bağımsızlığına kadar yapılan değişik baskılarda, bazı bölümleri değiştirilmiş veya çıkarılmıştır (Yazarın hayatı hakkındaki bilgiler, Baymirza Hayit'in *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi'nin* Aralık 1981 tarihli 15. Sayısından özetlenerek alınmıştır).

"Ötken Kimler" Romanında Yapı, Tema ve Üslup Özellikleri

Abdullah Kadiri, *Ötken Künler* romanının 'yazardan' bölümünde yeni bir devre ayak basıldığını ifade ederek, yeniliklerin peşinden koşabilmek ve onlara yetişebilmek için şiir, roman ve hikâyede de yenileşmek gerektiğini söylemektedir. Ardından da halkı şimdiki zamanın *Tahir ile Zühre'leri, Çâr-Derriş'len, Ferhad ile Şirin'leri* ve *Behramgor'ları* ile tanıştırmak zorunda olduklarını ilave etmektedir. Kendi yazdığı roman ise, sözünü ettiği eski hikâyelerden farklı olarak bazı sosyal yaraları işlemektedir. Romanın ilk olması hasebiyle eksik yönlerinin bulunabileceğini, bunun da çok tabii olduğunu ifade etmektedir.

Yapı ve Tema

Romanın teması, iki gencin aşkı gibi gözükse de, derin yapıyı Kıpçak/Özbek çatışması oluşturur. Buna ilaveten, yazar romanda, bu aşk hikâyesi ile birlikte devrin birçok yanlışlıklarını ve işlemeyen devlet otoritesini gözler önüne sererek, zaman zaman kahramanların ağzından, zaman zaman da kendisi çözüm yolları ortaya koyar. Bu sebeple, romanın teması olarak gözükse de aşk hikâyesinin, derin yapı yanında bir tür figüratif unsur olduğu söylenebilir.

Aşk temasının kabuğunu teşkil ettiği derin yapı, yukarıda da belirttiğimiz gibi aslında Özbek/Kıpçak çatışmasıdır. Bu çatışma, başarılı bir entrik yapı üzerine kurulmuştur. Romanın baş kahramanı Atabek'in ölümü veya kurtuluşu bu çatışmanın neticesine göre şekillenmektedir.

Karakter

Atabek, aynı zamanda yazarın sözünü emanet ettiği kişidir. Atabek romanın hemen hemen yarısına kadar ideal bir tip olarak görülür. O, iyi yetişmiş bir tüccar, okumuş bir aydın, tüccar olması hasebiyle çok yer görmüş, çok insan tanımış bir tiptir. Ancak meslekî tecrübesiyle hadiseleri yorumlamada ve değerlendirmede eşsiz bir kabiliyete maliktir. Bu yönüyle 'tip' olmaktan uzaklaşır ve 'karakter' özellikleri göstermeye başlar. Nitekim onu dinleyenler hiç itirazsız fikirlerinin doğruluğunu kabul ederler. O aynı zamanda yakışıklılığı ile de ideal bir karakterdir. Bu yüzden devrin en güzel kızı, bir görüşte kendisine aşık olmuştur. Atabek, ölümle burun buruna geldiği anlarda (idamına hükmedildiği iki durumda ve daha ileriki bir safhada üç kişiyle tek başına ölümüne kavga etmek zorunda kaldığı zaman) hiç korkmaz. Ondaki bu cesaret, kendisiyle birlikte idam edilecek olan kayın babası Kutudar Mirzakerim'i hayretler içinde bırakır. Hatta kendileri hakkında verilen idam kararıyla alay edercesine *haksız bir ceza* diyerek, kararı verenlere yüksekten bakabilmekte, onları eleştirebilmektedir.

Abdullah Kadiri'nin kendi kafasındaki ideal önder tipi, konuşurarak çizdiği görülür. Bu konuşmaların altındaki Rus hayranlığı, (Bu hayranlığı mandacılık vs. gibi düşünmek yanlış olur. Zira romanın muhtelif yerlerinde 'yaklaşan Rus tehlikesi'ne dikkate değer bir tonda vurgu yapılmaktadır.) Tanzimat sonrası batıya giden aydınlarımızın «Avrupa medeniyeti hayranlığı»yla örtüşmektedir. Onlar Batı'ya hayran olmanın yanında Batı'nın kendilerine düşman olduğunu da bilmekteydiler. Aynı şekilde Atabek'in (Abdullah Kadiri'nin) hayranlığı da bir düşmana imrenmenin ifadesidir. Atabek'teki bu hayranlık bazen o derece ileri gider ki, zaman zaman satır aralarından ihtilâlcî bir kahramanın izlerini bulmak bile mümkündür. Tabii örnek olarak sunduğu devlet aynı zamanda yaklaşan büyük bir tehlikedir de. Bu ikilem, yazarın üslubuna anlattığımız şekliyle sinmiştir. Atabek memleketine geri döndüğünde ise bütün bu hayalleri yıkılır. Zaten kahramanı bazen ihtilâlcî bir söyleme sürükleyen de bu hayallerini yıkan tavırlar olmalıdır.

Atabek'in memleketine döndükten sonra sözüni dinletecek kimseyi bulamaması, dinleyenlerin de «*Sening ârzungni şu xdnlar eşitâdi-mi, şu beklâr icra qiladimi?*» (Senin arzunu bu hanlar mı duyacak, bu beğler mi icra edecek?) şeklinde karşılık vererek, onun ümitlerini tamamen boşa çıkarmaları, kahramanımızın bütün hayallerini söndürmüştür. Ülkesindeki acı gerçek karşısında yaşadığı bu hayal kırıklığı onu pes ettirmez; gittiği her yerde, katıldığı toplantılarda, yeni tanıştığı insanlara hep Rusların ileriliğini, onlarınsa geriliğini işler. Bu yönüyle de kahramanımız idealdir. Zira onda vazgeçme, mağlup olma gibi şeylere rastlamak pek mümkün değildir.

Sözlerini dinleyenlerin, verdiği cevaptaki «*şu xdnlar*» ve «*şu beklâr*» tamlamaları üslup açısından dikkate alınmaya değer. Bu tamlamalardaki 'şu' işaret sıfatı, işaret etme fonksiyonunun çok ötesinde bir değere sahiptir. Bu sıfatlar, romanın bütünü göz önüne alındığında, devleti yöneten hanlar ve beyler için kullanılan bütün menfi sıfatları içinde barındırmaktadır. Ve bütün bu sıfatları muhtevi 'şu'nun, metin içinde bu değerlerin üzerine ilave olarak, bir tiksintiyi, bir iğrenmeyi, bir aşağılamayı da ifade ettiği görülmektedir. Böylece yazar 'şu' sıfatını, normal şartlarda bir işaret fonksiyonundan başka bir işe yaramayan bu hacmi ve cürmü küçük kelimeyi, öyle bir yerde kullanıyor ki, kelime roman içinde yazarın hanlara ve beylere büyük bir hışımla kullandığı olumsuz sıfatları bu küçük kelimedede toplayabiliyor, işaret sıfatı fonksiyonunu fizik olarak işaret değil, diğer olumsuzlukların anlamsal çağrışımlarına işaret edebilme fonksiyonu olarak genişletmiş oluyor.

Yazar, roman boyunca kahramanını değişik olaylar vesilesiyle değişik yönlerden tanıtır. Atabek'in, «*Biz bu daqtqada sizning fikringizçâ göyâ bir iğvâgâr, göyâ bir isyançi bolib tânilib turibimiz, çindân ham sunddğ kişilârmizni, yoqmi buni âlbâtâ sizning tekşirishâringiz, haqiqatlarizingiz körsâtâr. Men sizning qilicingiz âstidâ ölimdân qorqtb yâki sizgâ xuşâmâd için sözlâmây hükümât kişilârimiz ârasidâ tüşinâdirğan bir âdâm bolğanlığingiz vâcidân âtâmning hâm özimning qanday fikr vâ mâslâk kişisi âkânligimizni âytilb ötmâkçi bolâmân: biz nâ qvpçâqlârğa târâfdâr bir kişi vâ nâ şâhârlîk âğaynilârğa. Bu ikki firqa bizning nâzârimizdâ bir-birisidân mümtaz, idârâ işidâ biri-biridân ârtqrâq*

xalqlar âmâsdir. (...) Menim bu sözlârimgâ işâning, işânmâng ıxtiyar âlbâtâ sizdâdir. Âmmâ bundâğ âng cön böhtân bilân qârâlânişimgâ vicdanim qarsisida song dârâcâ müâzzâbmân, taqsirf» (Biz şu anda sizin fikrinize göre, bir isyancı, bir bozguncuyuz. Gerçekten de öyle kişiler miyiz değil miyiz bunu sizin araştırmalarınız gösterecek. Ben - sizin kılıcınız korkusuyla size hoş görünmek için değil, idarecilerimiz arasında düşünen bir kişi olduğunuz cihetiyle babamın ve benim nasıl düşündüğümüzü açıklıyorum: biz ne Kapçaklara taraftarız ne de şehirlilere. Bu iki fırka bizim nazarımızda birbirinden mümtaz, idare işinde birbirinden yüksek halklar değildir. (...) Benim bu sözlerime inanın, inanmayın ihtiyar elbette sizdedir. Amma bu içi boş yalanla karalanmak vicdanen beni son derece muazzep kılmıştır.) (Kadiri: 1992: 61-62) sözleri, Mergilan hakimi Ötebbay Kuşbeyi'nin kendisi için verdiği idam cezasından sonraki sözlerdir. Atabek, kendilerine atfedilen suçlarla ilgili olarak, Ötebbay'ın yaptıracağı araştırmaların doğruyu ortaya çıkaracağına inandıklarını söylüyor. Atabek'in bu sözleri ileriye dönük bir eleştiridir. Çünkü araştırma neticesinin kendileri aleyhine çıkması halinde bu eleştiri yerine oturacaktır. Nitekim suçlu bulunmuşlar ve yapılan eleştiri de yerine ulaşmıştır. Aslında 'araştırma' demek pek de doğru olmaz. Çünkü bir kişi bir başka kişi hakkında bu şekilde bir suçlama ortaya attığında araştırmaya pek gerek görülmediği ve şikâyet edilen kişilerin hemen idam sehпасına yollandığı bu hadiseyle gözler önüne seriliyor. Yazar burada iki şey yapmaktadır: O devirde adalet sisteminin nasıl haksız bir şekilde işletildiğini, bir kişinin *şu fitmecidir* şeklindeki bir ifadesinin, insanların öldürülmeleri için yeterli delil kabul edilebildiğini, dolayısıyla bu sistemin ne kadar haksızlıklara gebe olduğunu; ikinci olarak da, Atabek'in kahramanlığını, ölüme meydan okuyan tavrını, biraz sonra idamına karar verilmesi ihtimali karşısında nasıl soğukkanlı ve toksözlü biri olduğunu anlatır. Yazar iki hikâyenin mesajını da böylece bir konuşmanın içine ustalıkla yerleştirebilmiştir. Atabek'in 'sizin araştırma ve tetkiklerinize güveniyoruz' tarzındaki sözleri de, aslında yazarın örtülü ve bir nebze de alaylı bir eleştirisidir. Çünkü suçlanan kişilerin o suçlarının sabit olup olmadığı hiçbir zaman

araştırılmayacaktır. Şikayet doğrultusunda karar verilir ve insanlar asılır. Yazar böylece toplumsal bir yaraya da parmak basmış olmaktadır. Birbirini çekemeyen, birbiriyle kavgalı insanlar pekala gidip kendilerine düşman olan insanları 'fitneci olmak'la suçlayıp şikâyet edebilirler ve şikâyet neticesinde düşmanlarından kurtulabilirler.

Yazar söylemek istediği şeyleri kahramanına söyleterek, hem kendi eleştirilerini ortaya koyar hem de kahramanının ne kadar doğru düşünebildiğini ve sözünü sakınmaz bir kişi olduğunu okuyucuya gösterir. Atabek'in «*dini tin-çitây, âl hâm rahat tirikçilik qilsin*» (halkını rahat ettir ki halk da rahat dursun) sözleri yazarın meramını özetleyen ifadelerdir. Halkın isyan etme ihtimalini ortaya çıkaran şey, hanların yönetim anlayışıdır. Halkın ve hanın rahat edebilmesi, yine hanlara bağlıdır.

Atabek'in cesareti, sözünü sakınmaz tavrı şu cümlede de görülmektedir: «*Haqsız caza, deh Atabek külimsirâb qoydi... Qutidar bolsâ çin ölik tüsigâ kirgân âdi*» (Haksız ceza diyerek Atabek külümsedi... Qutudar (Sandıkçı) ise gerçek ölü rengine girmişti.) (Kadiri, 1992: 78) Bu sözler Atabek'in, haklarında verilen idam cezası karşısında gösterdiği bir tepkidir. Bu tepkinin okuyucuda Atabek'e karşı bir hayranlık uyandıracığı muhakkaktır. Çünkü, bu tepki iki kelimeden ibarettir ve karşındakini çılına çevirecek kadar da vurdu duymazdır. Okuyucu, bir film şeridi gibi bu tepki anını gözünün önüne getirirse, Atabek'in omuz silktiğini bile görür gibi olacaktır. Çünkü bu kararın karşısında, karar merciine, kararın adaletsizliğini adeta haykıran, buz gibi bir gülümsemenin varlığı, vücudun bir yerinin hareketiyle de desteklenmesi gerekir. Bu hareket de olsa olsa vurdu duymazlığın bir göstergesi olan omuz silkedir. Haklarında verilen ölüm cezasına karşı, ne bir şaşkınlık ifadesi ne de bir korku emaresi! Hatta bundan ileri, kendileri için bu cezayı veren kişiye karşı, son anda bile eleştirme tavrı gözlenir. Atabek'in aksine idamına karar verilen bir kişinin normal tavırları Kutudar'da kendini bulur. Bu sahnede Kutudar, sanki Atabek'in bu kahramanca tavırlarını daha iyi anlaşılır kılmak için bir tür dolgu malzemesidir. Nitekim Kutudar'ı, ölüm korkusu her yönüyle sarmıştır. Atabek'te ise korkunun zerresi bile görülmez, sadece cezayı verenleri küçümseyen ve

kararlarını eleştiren yukarıdaki iki kelimeyi söyler ve acı bir şekilde karşındaki insana tepeden bakan keskin bir bakışla gülümser. Bu sahnelerdeki başarılı anlatım, yazarın kelimeleri nasıl ustaca seçip yerli yerinde kullandığını göstermektedir.

Yazarın yukarıda kahramanına söylediği sözler ve yaptığı tasvirden sonra okuyucu, boşlukları yazarın açtığı yolda, yukarıdaki gibi veya ona yakın şekillerde doldurabilir.

Atabek'in bu konuşması, yazarın kahramanını ideal bir karakter olarak sunuşunun en önemli göstergesidir. Zira Atabek, bunun gibi bir tavır Kokan hakimi karşısında da gösterecektir. Ölüm cezasını affedebilecek tek kişinin karşısında bile affedilme gibi bir düşüncesi bulunmayan, aksine o anda bile en keskin eleştirilerini söylemekten geri durmayan bir karakter olarak öne çıkar:

«*Siz meni qanday tanığan bolsângiz-bolingiz, men ösândağ kişining oğli,- dedi bek. -Men bilân âtâm siz bilân quşbegigâ bir neçâ türlik bolib tanulsaq-dâ, öz vicdanimiz âldidâ bir türlikkinâdirmiz! Şuning üçün siz tilâgân târâfingizgâ hükm qilingiz-dâ, buymğingizni berâberingiz!*

Müsülmânqulning yüzdâgi bayağı aççıglâr yerini bir zâvklânvs vâziyâti aldı. Külimsiras içidâ Atâbekni közâtâr âkân:

-Dâv yürâging bâr âkân, yiğit... Hayfki, gündhing boyningdâ» (-Siz beni nasıl tanırsanız tanıyın, ben o dediğiniz kişinin oğluyum, dedi bey. Benimle babam size ve kuşbeyine nasıl tanıtılırsak tanıtılalım, kendi vicdanımız karşısında rahatız! Bunun için dilediğiniz şekilde hüküm verebilirsiniz!

Müsülmankul'un yüzündeki düşünceli hal yerini büyük bir zevke bıraktı. Gülümseyerek Atabek'e baktı:

-Dev gibi yüreğin varmış delikanlı... Ne yazık ki günahın boynunda (Kadiri, 1992: 99)

Atabek'in bu yiğitçe tavrı karşısında Kokan hakimi hayranlığını gizleyemez. Düşmanlarının bile hayran olduğu ve takdir ettiği bir kahramandır Atabek. Kokan beyinin Atabek'e hitaben söylediği *dev yürekli* sözü bu takdirin ve hayranlığın göstergesidir.

Yazar, kahramanının güzellik unsurlarını başkalarına söyler. Diğer özellikleri ise Atabek'in konuşmaları ile okuyucuya hissettirilir. Sanki bu hisler yeterli görülüyor gibi zaman zaman

etrafındaki kişiler, düşmanları bile olsa Atabek'e duydukları hayranlıklarını izhar ederek okuyucuda oluşmuş kanaati perçinler.

Atabek, hiçbir zaman metanetini bozmayan, kendinden emin, korkusuz, ölümle karşı karşıya geldiği zamanlarda bile sözünü sakınmayan bir yiğittir. Her hareketi insanlar için bir örnek teşkil eden, kendisini gören kadınları büyüyecek kadar yakışıklı, konuşmaları ve düşünceleri eşsiz bir kahramandır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Atabek'in bir insan olarak hata yapabilen, mağlup olabilen, doğru yoldan sapabilen bir şahsiyet olduğunu da görürüz. Atabek'in Mergilan'dan evlenmesi, bilhassa annesi Özbek Hanım tarafından bir türlü kabul edilmez. Burada Atabek'in bir insan olarak ilk mağlup olduğu şey çok evlilik geleneğidir. Ölüm cezası karşısında bile geri adım atmayan Atabek, bu gelenek karşısında mağlup olur ve geri adım atar. Yazar kahramanını böylece başı önüne eğik olarak okuyucu karşısına çıkarır. Atabek'in karısından iki yıla yakın bir süre ayrı kalmasına, mutsuzluğuna, hatta (kendisinin ve karısının -birisi de çıldıracaktır-) ölümüne sebep olacak bir mağlubiyettir. İşte insanların bir hiç yüzünden heba olmalarına sebep olan bu gelenek, yazarın roman boyunca tenkit ettiği sosyal yaralardan biridir.

Atabek'in rakibi Hamit ise, roman boyunca olumsuz bir tipi canlandırır o şekilde ölür. Roman boyunca Hamit'in bir tek iyi yönüne rastlanmaz.

Tez ve Vak'a

Romanın tezi, «*emanetin ehline verilmesi*»[^].

Romanda batıl inançlar, çok evlilik, görücü usulüyle evlenme gibi yazarın beğenmediği gelenekler bazen trajik, bazen de dramatik üslupla tenkit edilir.

Romanda yazarın düşünce dünyasını ele veren, bir iki cümlede yakalanabilen, bazı ikilemler de vardır. Meselâ, o devirde bütün dünyayı tesiri altına alan pozitivizmden ve ilerlemecilik fikrinden Abdullah Kadiri de kaçamaz.

Yazarın tarihe bakarken iki gayesi vardır: Biri, yakın tarihteki çirkin ve toplumu çıkmaza sürükleyen beyleri ve idare anlayışlarını göstermek,- diğeri ise bunları olumsuzlayarak daha uzak geçmişten getirdiği örnek kişiler ve bunların

ortaya koyduğu idare anlayışından hareketle bazı kıyaslar yaparak devletin aksayan, işlemeyen yönleri için çareler aramak, çözüm yolları göstermektir.

Devletlerin buhranlı devirlerinde, ümitsizlik içine düşmüş toplumlara yol göstericilik etmiş yazarların, düşünürlerin olduğu ve topluma yeni çıkış yolları göstermek, yeni bir ivme kazandırmak gayesiyle tarihe başvurdukları bilinmektedir. Bizim için bu şekilde yazılmış eserlere benzer örnekler ise, Tanzimat sonrası edebiyatımızda görülen Namık Kemal'in *Celaleddin Harzemşah* adlı tiyatrosu, Muallim Naci'nin *Ertuğrul Gazi* isimli manzumesi, Abdülhak Hamid'in *Tarık'dır*. Abdullah Kadiri'nin *Ötken Künler'inde* ise, tarihî bir kişilik yoktur. Ancak roman içinde açık veya örtülü göndermelerle aynı yola başvurulduğunu, ileride Atabek'in kayın pederi olacak Kutudar Mirzakerim'in şu konuşmasında görmek mümkündür: «*Emiri Umarxndek âdil pâşşâ bolsâ,-dedi quidar, -biz ham orisdân âşib ketâr edik.*» (Emir Ömer Han gibi adil paşalar olsa, biz şimdi Rustan ileri giderdik.) (Kadiri, 1992: 17) Bu cümlede, Abdullah Kadiri'nin de bizdeki gibi tarihî şahsiyetlere başvurduğu ve bu sayede devletin asıl aksayan yönünün adalet (hukuk) sistemi olduğunu vurguladığı görülür. Burada da görüleceği gibi yazar, bazen söylemek istediği şeyleri kahramanın dışındaki kişilere söyletir, ancak konuşanlar, kahramanı tastik etmek veya onun düşüncelerini doğrulamak için konuşuyor gibidirler. Bu konuşmada üzerinde durulan konu adalettir. Dolayısıyla, «*âdil*» sıfatına vurgu yapılarak, geçmişte adaleti ile tebarüz etmiş bir paşaya gönderme yapılmaktadır.

Adaletsiz uygulamalar ilk olarak yöneticiler tarafından ortaya konmaktadır. Çünkü yazarın, geçmişten verdiği örnek kişi, bir emir olan Ömer Han'dır. Ömer Han, statü olarak sıradan bir kimseden çok kendisine eş kimselere örnektir. Yazar böyle tarihî bir kişiye gönderme yaparken, aslında bey ve han gibi kişilere örtülü bir tavsiyede bulunmaktadır. «*Amiri Umarxandek*» söz gurubundaki *Umarxan'dan* sonra gelen gibi manasındaki *-dek* eki ve ardından *bol-* fiilinin istek kipiyle kullanılmış olması, bir mahrumiyeti, bir ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu mahrumiyet yöneticilerin yokluğunda değil, onlarda olması gereken «*âdil*» sıfatının bulunmayışıdır. Geçmişte

adaletli yönetimiyle meşhur olmuş Ömer Han'a «*âdil*» sıfatını ön plana çıkararak yapılan gönderme, devrin insanlarının adaletsiz yöneticilerden çektiklerini ve «*âdil*» bir yöneticiye duydukları ihtiyacı ifade etmektedir. Ayrıca geçmişten verilen örnek kişinin 'Ömer' oluşu daha uzak geçmişe, adaletli yönetimi bütün dünyada -en azından İslam dünyasında- kabul görmüş Halife Ömer'e ve yine aynı özelliği ile beşinci raşit halife olarak tarihe geçmiş Ömer bin Abdülaziz'e kadar çağrışımları geniş bir ismi tercih ettiği izlenimini doğurmaktadır. Yazar bu cümleyi Atabek dışında bir kişiye söyler. Böylece sadece Atabek değil toplulukta bulunanların -ki toplulukta cemiyetin çok değişik zümrelerine mensup insanlar mevcuttur- da kabul ettikleri bir eksiklik ve ihtiyaç, tarihte «*âdil*» sıfatıyla tebarüz etmiş bir şahsiyette uzak ve yakın çağrışımlarıyla ortaya konmaya çalışılır.

«*âdil*» sıfatı, roman boyunca (yukarıda alıntılıdığımız konuşmada) bir kez kullanılmış olmasına rağmen, gelişen olaylar ve ortaya çıkan tablo bu sığa sahip yöneticilere olan ihtiyacı gözler önüne daha iyi seriyor.

«*âdil*» sıfatını taşıyan kişilerin istenmesinin en büyük sebebi, halkın rahatlığı değil Ruslar karşısında yaşanan durumdur, «*âdil*» insanlar yönetici olsa Rustan ileri gidilecektir. Roman boyunca öne çıkan konulardan biri (hanların bu tutumları ve ittifak halinde olmamanın bir sonucu) Ruslardan geri olmalarıdır, «*âdil*» bir hükümdar, ilerleyen Rus tehlikesini durduracak ve onların bölgede büyük bir güç olmalarını sağlayacaktır.

Romanda bundan başka «*âdil*» sıfatının bulunmayışı, bize Abdullah Kadiri'nin üslubunun ilgi çekici bir yönünü verebilir: Yazar, romanın başında tarihî bir ünlüye ve bu ünlünün, romanda işlenen devir için eksikliğini en çok hissettiği «*âdil*» sıfatına gönderme yaparak, romanın ilerleyen bölümlerinde bu sığa sahip idarecilere olan ihtiyacı bu sıfatı bir daha kullanmadan, çarpıcı bir şekilde vurgulamış olmaktadır. Yazar kelime olarak «*âdil*»i öylesine gizlemiştir ki, anlatılan devirde kendisi olmayan «*âdi*»in romanda da kelimesi yoktur. Yazar «*âdil*»i kelime olarak gizlerken, aslında anlattığı olaylarla bu kelimenin ve kendisinin yokluğunu vurgulamakta, okuyucunun kafasına bu eksikliği adeta bir nakış gibi işlemektedir.

Yazarın «*âdil*» kelimesini kullanarak, aslında o kavramın yokluğunu, biraz da alaycı bir üslupla vurgulamaya çalıştığı hissediliyor. Çünkü Atabek ve Kutudar Mirzakerim'i, bir kişinin şikâyet etmiş olması neticesinde; bu şikâyet yeterli delil kabul edilmiş ve başka hiçbir ciddi tahkikata gerek görülmeden, onların idama gitmelerine sebep olabilmıştır. Bu kişiler, idam sehvasının altından ancak çok açık deliller sayesinde kurtulabilmişlerdir. Bu delilleri de devletin resmi güçleri değil, çaresiz bir kadın ortaya çıkarmıştır. Ancak bu sayede *adalet* kendini gösterebilmiştir.

Yazar beylerin tamamen kötü ve beceriksiz idare anlayışını eleştirmeye yine Atabek'in diliyle devam etmektedir: «*Müsülmanqul öz gârâzi yolidâ ârâdâ yoq nizâ'lârni qozgab küyâvi Sarlûxânni öldirdi, günâhsiz Murâdxânni şahid etdi, qoy kâbi yâvvâs Tâskând hâkimi Salimsâqbekni öldirib öringâ Azizbekdek zâlimni bâlgilâdi vâ özini mingbâşi e'lân qılıb, aqilsiz bir gödakni (XudAyarni) xân kôtarib el yâlkâsigâ mindi. Tüzük, agar Müsülmanqul bu işlârni bir yaxsi maqsadni kôzâtib qilganda, zâlimlârni ortadan kôtarib yurtkâ âsâyiş bergândâ unçâ kin nimâ deyâ âlir edi? Hâlbuki, Tâskând tarıxda misli kôrilmâgân Azizbek kâbi vâhsiyini fakat şu Müsülmanqul çin insân bolsâ, insândan vâhsiy tuğulgânini heç kim eşitkân çıqmas.» (Müsülmankul kendi garazı yolunda ortada olmayan nizaları bahane ederek güveyisi Şarlı Hanı öldürdü, günahsız Murad Han'ı şehit etti, koyun gibi yavaş Taşkent hakimi Selimsakbek'i öldürüp yerine Azizbek gibi zalimi getirdi ve onu binbaşı etti, akılsız bir çocuğu (Hüdayar'ı) han edip sırtına bindi. Şimdi Müsülmankul bu işleri iyi bir gaye ile yapmış olsa, zalimleri ortadan kaldırıp yurda asayiş getirseydi ona kim ne diyebilirdi? Halbuki, Taşkent tarihte misli görülmemiş, Azizbek gibi vahşiyi sadece bu Müsülmankul hakiki insan olsa, insandan vahşi doğduğunu işiten kimse yoktur.) (Kadiri, 1992:17) Müsülmankul için açıktan sıfat kullanmasa da, onun gazabına uğramış kişilerin sıfatlarına vurgu yaparak Müsülmankul'un bunların zıddı olduğu görüntüsünü veriyor.*

Müsülmankul, haksız yere adam öldüren, iyilere düşman, zalimleri ortadan kaldıracığı yerde aksine onları seven, milletin başına onları bela eden bir kişidir. Burada, kötü kişilerin kötü sıfatları verilmeyip, onun düşmanı olduğu kişilerin

müspet sıfatları verilerek, bu kişilere tezat teşkil eden bir kişilik ortaya konmaktadır. Bu noktada dolaylı bir anlatım üslubunun kullanıldığını görüyoruz.

Müsülmankul, halk için, ülke için bir beladır. Bundan bir şekilde kurtulmak mümkün olur, ardından Müsülmankul'u aratmayacak kişiler yine sahnededir. Şimdiye kadar Özbeklerin kanı boş yere akarken bu defa da Kıpçak kanı akacaktır. Çünkü, sadece ve sadece kendi makam ve mevkisini düşünen beylerin marifetiyle millet birbirine düşmüştür..

«*Birinçi galdä yaşirin rävişdä Tâşkänd, Ändicân, Märğilân ve özgä şähärlärning işänçlik ulemâ ve bekläriğä Müsülmanqul istibdädidän qutilisdä kömək beriş için mürâcaatnâmälär yollânildi*» (İlk olarak Taşkent, Andican, Mergilan ve başka şehirlerin inançlı ulema ve beylerine Müsülmankul istibdadından kurtuluş için destek istenmek üzere müracaatnameler gönderildi.) (Kadiri, 1992: 217) Burada da Müsülmankul'un müstebit yönü ön plana çıkarılmış. Artık bir idareci için kullanılması mümkün olan hemen hemen bütün kötü sıfatlar dolaylı veya doğrudan kullanılmış oluyor.

«*Temür Körägân käbi dâhiylärning, Mirza Bâbüir käbi fâtilhärning, Färäbiy, Uluğbek vä Ali Sina käbi älimläming ösib-ungän vä nâş'ü nâmâ qilğanläri bir ölkäni häläkât cuqurtga qarab südräğüçi älbättä tängrining qahnga säzävârdir, oğlim! Günâhsiz beçärälärni boğvzlâb, bälälärini yätim, xänälärini väyrân qilğüçi zâlimlâr- qurtlar vä quşlâr, yerdän ösib çtqğan giyâhlâr qarğışğa nişänädür, oğlim!..*» (Timur gibi dahilerin, Babür gibi fatihlerin, Farabi, Uluğ Bey ve İbni Sina gibi alimlerin geliştirdiği ve neş ü neva buldurdukları ülkeyi felaket çukuruna getirip bırakanlar elbette tanrının gazabına uğrayacaklardır oğlum. Günahsız biçareleri boğazlayıp, çocuklarını yetim, hanelerini viran kılan zalimler, kurtlar kuşlar, ve yerden çıkan nimetler karşısında nişanedir oğlum.) (Kadiri, 1992:238)

Kıpçak/Özbek çatışmasının romanda son kez geçtiği metin halkası, bu konuşmanın yapıldığı bölümdür. Acı bir finalle ve dokunaklı, ümitsiz bir konuşmayla biter bu bölüm. Bütün gayretine rağmen engel olabileceği bir vahşetin önüne geçememenin verdiği hüznle, belki de öfkeyle Hacı Yusufbek beddualar okuyarak konuşmasını noktalar. Türkistan tarihini altın harflerle yazmış

insanlar, değişik özellikleriyle bir bir sayılarak, o günlerden bu günlere gelişin acı hüznü verilmek isteniyor gibidir. Ancak hüznün yanında okuyucunun zihninde isimleri geçen tarihi kahramanlar canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Tarihinde *dahiler, fatihler, alimler* çıkarmış bu millette, sanki, hâlâ ümit ışıklarının olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Abdullah Kadiri tarihî şahsiyetlere bakarken, onların müspet sıfatlarını ön plana çıkarıyor. Onların herbiri *âdil, dâhi, fâtihi, âlimdir*. Romanın geçtiği devirdeki yöneticiler ise, *zâlim, hâlis olmayan, boş yere kan döken, halkı düşünmeyen*, aksine halkı ezen kişilerdir. "Farabi, Uluğbey ve Ali (İbni) Sina gibi kişilerin müteradifi ise yok. Çünkü o ruhtan, o kişileri ortaya çıkaran ortamdan artık eser yoktur. Bundaki suç ise yine idarecilerindir; çünkü onlar cehalete karşı değil, halka karşı savaşılmaktadır..

Atabek'in hikâyesi ile Kıpçak/Özbek çatışmasının paralelliği, Hacı Yusufbek'in mektubunda geçen şu cümlelerle başlar: «*Sen bilän benim köngillärimizdägi yärätğüçığağına mä'lum bolib, ämmâ Färgänädä meni Äzizbäkning şerikidir deb oylâşläri vä seni bir fitnäçining oğli, deb tänişläri ihtimâldän yirâq ämäsdür, şu cihätläрни mülahäzä qilib äyâğ bäs! bu tinçsizlik vaqıtida sen bilän benim häyätimizning tählikä ästida bolğanlığımı unutmä!*» (Senin ve benim kalplerimizden geçenin tanrı tarafından bilindiği malumdur. Amma Fergana'da benim için Azizbek'in yoldaşdır diye düşünmeleri ve seni bir fitnecinin oğlu diye tanımaları ihtimalden uzak değildir, bu yönleri mülahaza edip dikkatli ol. Bu güvensiz ortamda senle benim hayatımızın tehlike altında olduğunu unutma!) (Kadiri, 1992: 31) Atabek, Mergilan hakimi Azizbek'in müşaviri Hacı Yusufbek'in oğlu olması hasebiyle, doğrudan doğruya bu çatışmanın içindedir. Aslında babası da Atabek de Azizbek'e ve halka zulmeden idaresine karşıdır. Ancak Hacı Yusufbek, bu karşı olma halini doğrudan doğruya ortaya koymaz. Çünkü bu haliyle daha çok işe yaradığını düşünmektedir. Zira, zaman zaman Azizbek'in kararlarında onun müspet tesiri olabilmektedir. Yerine gelecek olan kişi de Hacı Yusufbek'den daha müspet olmayacaktır. Bu sebeple Hacı Yusufbek, Azizbek'in müşavirliğini yapmaya devam etmektedir. Hacı Yusufbek'in müşavirliği, şehirler

arası ticaret yapan oğlu Atabek için artık tehlike arz etmektedir. Çünkü Azizbek, Kokan'a baş kaldırmıştır. Bu vahim hadisenin başrollerinde de Azizbek'ten sonra Hacı Yusufbek görünmektedir. Hacı Yusufbek'in sözünü ettiği tehlike, Atabek'in, Hamit'in üçüncü eş olarak düşündüğü Kümüşbibi'yi aldığı anda kendini gösterir. Hacı Yusufbek'in mektubunda dile getirdiği gibi, Atabek'in bu özelliği, onu ipe götürmeye yetecek bir sebeptir. Hamit, Atabek'in bu özelliğini bildiği için, onun söylediği sözleri çarpıtıp, söylemediği başka sözler de ekleyerek şikâyet eder.

Hamit, Atabek'i şikâyet etmeye gittiğinde, konuşmasına bir tür 'yaltaklanma' denilebilecek bir yöntemle, Müsülmankul'a *bahadır* ve *adaletli* sıfatlarını sayarak başlar. Halbuki, okuyucu, Müsülmankul'un nasıl bir kişi olduğunu Atabek'in diliyle ve konuşmayı dinleyenlerin tasdiğiyle öğrenmiştir. Hamit'in tıynetisi ise gerek Atabek'le ilk karşılaştıkları günkü konuşmalarda, gerekse Rahmet'in davetinde okuyucuya tanıtılmıştır. En son Kutudar Mirzakerim'in evindeki toplantıda Hamit'in yokluğu belirtilmiş, evi gizlice gözetlediği de evin hizmetçisinin «*qârâ Hâmidgâ oxsatdim*» (kara Hamit'e benzettim) sözleriyle hissettirilmiştir. Hamit'in bu şekilde hareket edebileceğine okuyucu böylece hazırlanmıştır. O günlerde kamuoyu zaten Taşkent'te başlayan ayaklanma sebebiyle rahatsızdır. Bu işin müsebbipleri de Hacı Yusufbek ve Azizbek'tir. Ancak Hamit, Hacı Yusufbek'in mektupta dile getirdiği korkusunu gerçeğe dönüştürmüş ve Atabek'i, Mergilan'a ayaklanmayı genişletmeye çalıştığı iddiasıyla şikâyet etmiştir: Hamit'in burada silah olarak kullandığı sıfat «*buzuq*» (bozguncu) kelimesidir.

Yazar aslında romanın başından beri çizdiği tiple asıl «*buzuq*»un Hamit olduğunu göstermiştir. Hamit'in gerçek olmayan suç isnadıyla Atabek'i şikâyet etmesi, sanki okuyucuda "*Asıl bozguncu kendisil*" intibamı uyandırmaktadır.

Bu tavır, Abdullah Kadiri'ye has değişik bir tarz olarak dikkat çekicidir. Kişinin kendine ait bir sıfatı başkasına isnatla, bir tür dolaylı ikrarla verilmektedir. Burada da dolaylı bir anlatım söz konusudur.

Hamit'in, Atabek'in sözlerini çarpıtarak ve yalan yanlış şeyler ekleyerek şikâyet etmesindeki gaye nedir? Bu sorunun cevabı uzun süre

okuyucudan gizlenir. Daha yeni tanıştığı bir insanla ne alıp veremediği vardır? Okuyucu bu soruları haklı olarak sorar. Fakat romanın başından beri parçalar halinde verilen kareleri birleştirdiğinde bir şeyleri anlamaya başlar. Zira, Hamit toplantının birinde Kümüşbibi'nin ismi geçtiği an belli belirsiz bir tepki gösterir. Bir başka kare ise, Kutudar Mirzakerim'in evini gözetlediği sırada flû bir anlatımla okuyucuya sunulur. Yazar Hamit'in gayesini açık olarak dile getirmez; fakat Kıpçak/Özbek çatışmasının içine böylece Atabek'i yerleştirir.

Romanın birkaç kişiyi ilgilendiren bir aşk hikayesiyle, toplumun bütününe şamil bir konu olan Kıpçak/Özbek çatışmasının en yoğun işlendiği bölüm, birinci bölümün altıncı alt bölümüdür. Bu bölümün başlığı ilginçtir: «*TÂŞKÂND ÜSTİDÂ QANLIQ BULUTLAR*» (TAŞKENT ÜSTÜNDE KANLI BULUTLAR)

«*Qdnliq Bulutlar*» sıfat tamlaması, Abdullah Kadiri'ye has çok çarpıcı bir kullanımdır. Belki Özbek edebiyatında sadece onda görülen bir tamlamadır. Burada kanla nitelenen bulut kelimesi, insanı, arkasından kötü yağmurlar getiren istenmedik tabii manzaralara götürür. Ayrıca «*qdnliq*» (*kanlı*) sıfatı, korku, endişe, tedirgin ortam, ölüm ve göz yaşını çağırıştırır. Kavramsal çağrışımları açısından sanki bir çelişki olduğu düşünülse de *bulutun* yağmur vesilesiyle *bereket* veya *felaket* getirebileceği insanlığın ilk devirlerinden beri bilinmektedir. Bundan dolayı yazar burada *buluth. kanlı* kelimesini birlikte kullandığına göre felaket imajını kullanıyor demektir. Böylece *kanlı bulut* tamlaması, Taşkent'i çok büyük mücadelelerin, ölümlerin ve akacak kanların beklediğine okuyucuyu hazırlamış olmaktadır.

Ölüm sahnelerinde zaman zaman maktulün kanının yerlerde biriktiği görülür. Bu birikinti bulutun bıraktığı yağmurun birikintisine benzer. Abdullah Kadiri burada buluttan su yerine adeta kan akacağını ifade ederek iki kardeş topluluğun ortaya koyduğu vahşeti gözler önüne seriyor.

Ayrıca yağmur sonrası şehrin sokaklarında oluşan küçük su birikintilerinin yerine, savaş sonrası şehirde oluşabilecek kan gölcükleri de, sanki gökten kan yağmış izlenimi verilmektedir. Veya yazar okuyucu zihninde bunu oluşturmaya çalışmaktadır.

Atabek'in hikayesiyle Kıpçak/Özbek çatışmasının paralelliği bu başlıkla adeta perçinlenmiştir. Çünkü Atabek'in yaşaması veya idam edilmesi bu savaşın neticesiyle doğrudan alâkalıdır. Hacı Yusufbek, oğlunun kurtuluşunu sağlayacak şeyin Azizbek'e isyan edip Kokan ordusuyla birleşmesi olduğunu bilmemektedir. Bu nokta da yazarın hadiseleri belli bir gerginlik içinde vermek için kullandığı kendine has üslubudur. Romanın bir bölümüne başlık teşkil eden bu kelime gurubu, Hacı Yusufbek'in mektubunda da şu şekilde geçmektedir: «*Xar hâldâ Tâşkând üstigâ yâna qanlıq bulutlar çıqdi.*» (Herhalde Taşkent üstüne yine kanlı bulutlar çıktı.) (Kadiri, 1992: 32) Tabii, Hacı Yusufbek bu cümleyi sebepleri sıraladıktan sonra söylemektedir. Ne olursa olsun Hacı Yusufbek'in bu sözü özellikle *yine* kelimesinin başlıktan farklı olarak iç cümlede kullanılması Taşkent'in bu «*qanlıq*» sahneleri daha önceden de yaşadığını hissettiriyor. Başlıktaki kullanım ise yazarın bağlamsız olarak hadiselerden bazı ipuçları vererek gerilimi yükseltme çabasıdır.

Romanın ikinci bölümünde, tamamen Atabek'in şahsi macerası anlatılır. Atabek Hamit ve iki suç ortağını öldürüp Taşkent'e döner ve romanın ikinci kısmı biter. Üçüncü kısımda ise tekrar Kıpçak/Özbek çatışmasına dönülür. Bu kez de milletin başına bela olan Müsülmankul'dan kurtuluşun hikâyesi anlatılır. Müsülmankul'un hallinden sonra, Taşkent'e, Mergilari Kuşbegi Otebbay'ın atanması, Özbek-Kıpçak çatışmasında rolleri değiştirir. Bu konunun işlendiği üçüncü kısmın ikinci bölümünün başlığı "*QARANGI KÜNLÂR*" (*karanlık günler*)dir. *kanlı buluttan* sonra Taşkent'te bu defa da *karanlık günler* vardır. Bu noktaya kadar zulüm görenin (en azından pasif olan tarafın) Özbekler olduğu gözlenirken Ötebbay'dan (Ötebbay Kıpçak olmasına rağmen bu kıyımın önüne geçemez.) sonra Taşkent'teki Kıpçaklara yapılan Özbek zulmü işlenir.

Yazarın romanı Atabek-Kümüşbibi aşkıyla birlikte Kıpçak/Özbek çatışması üzerine kurduğuna dair mühim ipuçlarından biri de, kullandığı bazı ortak sıfatlardır. İki hadise öylesine içiçedir ki, hadiselerde kötülüklerin oluşmasına sebep olan kişiler veya hareketleri aynı sıfatla nitelenmektedir. Romanda kötülüklerle sebep olan kişiler ortak sıfatlarla vasıflandırılırlar. Roman boyunca aklar ve karalar, yani iyiler ve kötüler

vardır. Bu husus için bir başka delilimiz de romanda sıfat olarak kullanılan renklerdir. Romanda üslup açısından bakıldığında dikkat edilmesi gereken renkler sadece "âq" ve "qârâ" renkleridir. Romanda diğer birkaç renk (kızıl, sarı, gök) göze çarpsa da çok az kullanıldıkları dikkati çeker. Siyah ve beyazın romandaki bu kullanımına klâsik şiirin unsurlarını incelerken tekrar döneceğiz.

Romandaki bu ikilik, başka tür tiplere, karakterlere yer vermeyen tavır, bize ilk romanlarımızdan olan, Namık Kemal'in "*İntibah*" romanını hatırlattı. Namık Kemal'in bu romanındaki kahramanlar da Abdullah Kadiri'nin *Ötken Künler'indeki* kahramanlar gibi iyiler alabildiğine iyi, kötüler de alabildiğine kötüdür.

Bir konuşmasının sonunda Hacı Yusufbek sözlerini "şâyâtânlar" diye bitirir. Yani Kıpçak'la Özbek'i *iblisâne* bir şekilde birbirine düşürenler *şeytandır*.

Atabek'le Kümüşbibi'yi ayırmaya çalışan Hamit de '*şâyâtân bâlâsi*' (*şeytan çocuğu*)dur.

Hacı Yusufbek, konuşmasının bir yerinde günahsız Kıpçakları katledenleri, *şeytanlar* diye nitelendirmekteydi. Böylece romanın kötülerini de ortak sıfatlarla vasfedilmiş olmaktadır.

Romanın başlarında, Kokan'a isyan eden ve savaş bittikten sonra halktan 'ottuz ikki tângâ' vergi isteyen Azizbek için kullanılan *tonğuz* nitelemesi de, bir başka yerde Hamit için kullanılır. Beraberinde *vicdânsiz*, *badbaxt*, *kâfir* ve *it* sıfatlarının kullanılması; yok yere adam öldüren, halkı kendi siyasi emelleri uğruna kırdıran, halktan ins afsızca, ağır vergiler isteyen Azizbek'i veya Müsülmankul'u çağrıştırmaktadır. Yani Hamit'in *vicdânsiz*, *badbaxt*, *kâfir* sıfatlarıyla yöneticiler için yukarıda sayılan özellikler, ikisi arasında bir denkleğin sağlandığını göstermektedir:

Atabek'in tüccarlığı vesilesiyle Rus bölgelerine giderek, oraları gördüğü ve kendi vatanının geri kalmışlığına hayıflandığını şu satırlarda görürüz: «*Bizning idârâimiz bu küngi târtibsizligi bilân ketâbersâ hâlimizning nimâ bolışigâ aqlim yâtmây qâldi. Şâmâyda ekânman qanatim bolsâ, vâtanimgâ uçsâm, töppâ-toğri xân ordâsigâ tüşsâm-dâ, orisning hûkümât qânunlâriini birmâ-birârz qulsâm, xân hâm ârzimni tinglâsâ-dâ, bârçâ elgâ yârlıg yazib orisning idârâ târtibini dâstürülâmâl etişkâ buyursâ, men hâm birây içidâ öz elimni orisniki bilân bir qatârdâ*

körsâm... Âmmâ öz elimgâ qaytib kördimki, Şâmâyâ oylağanlârim, âşiqanlârim şirin bir xayal emiş.» (Bizim idareimiz bu günkü tertipsizliğiyle giderse hâlimizin ne olacağını aklım kesmiyor. Ben kuzeyde iken kanadım olsa, vatanıma uçsam, dosdoğru Han sarayına konsam da, Rusların idare şeklini bir bir anlatsam, han da bu anlattıklarımı dinlese, ferman çıkarıp bütün vatana Rusların idare şeklinin kabul edildiğini duyursa, ben de bir ay içinde kendi vatanımı Ruslarınki ile aynı ayarda görsem... Maalesef kendi vatanıma dönüp gördüm ki, Kuzeyde düşündüklerim tatlı bir hayal imiş.) (Kadiri, 1992:16)

«*Mânimçâ, orusning bizdân yuqaridâhği uning ittifaqidan bolsâ kerâk, dedi Atabek, -âmmâ bizning kindâb-küngâ ârqağa ketişimizgâ öz ârâ nizâ'lârimiz sâbâb bolmaqda, deb oylâyân, bâşqa xıl âytkândâ Ziya âmâkimning fikrlâri qısman toğri. Mâsâlân Müsülmânqulnı kim xâlis âdâm, deh oylâydir? -uning yurt için qân tökiştân bâşqa nimâgâ fâydâsi tegdi? (...) Mâdâmiki öz gârâzi yolidâ istibdad arqali el üstigâ hükmrân bolgüçilâr yoqâtilmâsekânlar, bizga nâcat yoqdir, mîgâr şundây gârâçilâmi ular kim bolsâlâr hâm iş bâşidân quvlâş vâ ular öringâ yaxşı vâ xâlis âdâmlârni otquzis nâcâtimizning yâgânâ yolidir.»* (Bence, Rusların bizden ileri oluşu onların ittifakından olsa gerek, dedi Atabek, amma bizim günden güne geriye gidişimize kendi aramızdaki çatışmalar sebep olmakta, diye düşünüyorum, başka sebep söylemek gerekirse Ziya amcamın fikirleri kısmen doğru. Meselâ Müsülmankul için kim iyi adam diye düşünebilir? Onun yurt için kan dökmekten başka neye faydası dokundu? ... Madem ki kendi çıkarları için istibdada dayalı bir idare şekli tercih ediyorlar, bu müstebitler yok edilmeden bize kurtuluş yoktur, ancak bu halkı düşünmeyen kişiler alaşağı edildikten ve onların yerine iyi ve hâlis adamları getirmek kurtuluşumuzun yegâne yoludur.) (Kadiri, 1992:17-18)

Birinci konuşmadaki cümleler, bize Tanzimat sonrası batıya gidip büyülenen aydınların haleti ruhiyesini hatırlatır:

*Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşaneler gördüm
Dolaştım mülk-i islamı hep viraneler gördüm*
(Ziya Paşa)

Ayrıca Namık Kemal'in "Terakki" makalesi ve Gaspıralı İsmail'in *Avrupa Medeniyetine Bir Nazar-ı Muvâzene* isimli eserleri de bu konuda akla

gelebilecek örneklerdir. O zamanki İslam dünyasının her yerinde aydınlar benzer haleti ruhiyeler içindedir. Atabek'in sözlerinden anladığımız kadarıyla Abdullah Kadiri de bu ortak geri kalmışlık psikolojisini yaşamaktadır. Bunun için onun işlediği konu "öz ârâ nizâ'lar" dir: «*-Bizning idârâimiz bu küngi târtibsizligi bilân ketâbersâ hâlimizning nimâ bolışigâ aqlım yâtmây qaldi.»* Bu cümledeki 'bu küngi târtibsizlig'sıfat tamlaması, Ruslar karşısındaki, geri kalmışlık psikozunun farklı bir yansımasıdır. Rusların bu şekilde mükemmel vasıflarla zikredilmesi, tarihe gidişi daha anlamlı kılmaktadır. Çünkü tarihte Ruslardan daha üstün devirlerin varlığı söz konusudur. Yazar böylece istenildiği ve uğraşıldığı takdirde Ruslardan daha ileri olunabileceğini söyler Atabek'e.

Arkasından gelen «*kanatlarım olsa vatanıma gitsen, hana Ruslarda gördüklerimi anlatsam, han da beni vazifelendirse, bir ayda Rusların nizamnamesini ülkemde uygular hale getirsem»* gibi cümlelerde, çok hissî ve Ruslara hayranlıkla bakan Atabek'i, Abdullah Kadiri'nin romanda sözünü emanet ettiği bir karakter olarak görmekteyiz. Ruslara bu kadar hayranlıkla bakılması, ileride Rusların ülkeye müdahalelerini belki daha da kolay hâle getirmiştir. Çünkü bir milletin aydını başka bir millettten nizamname getirmeyi düşünebilecek kadar ümitsiz ve çaresiz duruma düşmüştür. Abdullah Kadiri'nin bu düşüncesini sanki Ruslar da biliyormuşcasına bir süre sonra gelmiş ve bölgede kendi *idârâ târtiblerini* uygulamışlardır.

Yazar romanın muhtelif yerlerinde dağınık olarak işlediği asıl meseleyi bir 'axund'un (*âlim*) sözlerinde toparlar ve Hz. Peygamberin bir hadisiyle meselelerin çözüm yolunu gösterir: «*Ey hâci, dedi, hâmmâ fâsâd ululâmirde, âgâr ululâmir dürrüst âdâm bolsâ, üç-törttâ müttâhâmning yâmânlığı heç qaerga bârmâs vâ bunçâ günahsız beçârâning qâni örinsiz tökilmâs âdi. Cânâbü pâygâmbâri xudâ hadisi şâriflâridâ âytâdirlârkim, "Bismillahurrâhmânir-râhim qâlâ ân-nâbiyü âlâyhissâlâm: İzâ vâsâdâ âl-âmrü ilâ gayri âhlihi fântâzir âs-sââtâ, yâ'ni ul sârvâri kâinat mârhâmât quldürlârkim, âgâr bir qavmning işi nââhl âdâmğa tapşirilğan bolsâ, bâs, oşâl qavmning qiyamatini yaqvn bil, yâ'ni hâlâkâtigâ müntâzir bol". Bâs, bizning kârlârimiz hâm köb fûrsâtlârdân beri nââhl*

âdâmlârnîng qolîga qalîb vâ har zaman ul nâbâkârlâr bizlârnîng bâşîmîzğa ânâvâ'i külfâtlârni sâlâdîrlâr. İlahî kârî bâdlârî öz bâşlârî birlân dâf bolğan.» (Ey Hacı, dedi bütün fesat ululemirde, eğer ululemir dürüst adam olsa, üç dört tane fitnecinin kötülüğü hiçbir yere varmaz ve bunca günahsız biçârenin kanı boş yere dökülmez idi. Cenabı Peygamberi Hüdâ, hadisi şeriflerinde buyururlar ki "... " yani o serveri kâinat merhamet buyurdular ki, eğer bir kavmin işi ehil olmayan bir kişiye verilmişse, tamam, o kavmin kıyametini yakın bil, yani yok oluşunu bekle.)

Yazarın bir âlime söylättirdiği bu sözler, bir kehanet gibi hakikat olacaktır. Bölgeyi yetmiş yıl baskı altına alacak olan Ruslar, bu romanın yayımlanmasından çok kısa bir süre sonra gelmişler ve bölgeyi işgal etmişlerdir. Yazarın bu olacakları bir hadise dayanarak söylemesi, onun düşünce ve inanç dünyasını vermesi bakımından ilginçtir. Abdullah Kadiri, roman içerisinde meseleleri ortaya koyarken yer yer marksist/komünist söyleme yaklaşıp da, yukarıda görüldüğü gibi, meseleleri bir alimin sözleriyle toparlaması ve çözüm yolunu Hz. Peygamberin sözlerinde araması, onun komünizmle sadece meselelerin teşhis noktasında beraber olduğunu, çözümde ise kendi geleneğine ve inançlarına dayandığını göstermektedir.

Yazar, roman boyunca eleştiri oklarını asıl yönelttiği nokta kötü idareciler olsa da halk arasında yaşayan ve her biri toplumsal bir yara olan bazı âdet ve gelenekler de zaman zaman bu eleştiri oklarından nasibini almıştır:

Yazarın *ata ana arzusu* diye isimlendirdiği bir gelenek vardır. Bu gelenek, toplumda bir birini seven gençlerin mutluluklarının önündeki en büyük engeldir. Yazar, bu âdetin kötülüğünü okuyucunun kafasına nakşetmek istercesine, romanın kahramanlarını, bu âdeti sebep kılarak öldürür. Toplumun başındaki bu derdi, romanın ilk bölümlerinde bir kişiye söyler ve Atabek'in tasdikinden geçirerek, bu tür evliliğin yanlışlığına parmak basar.

Yazar, âdet ve geleneklerin gücünü ve kolay kolay yıkılamayacaklarını bildiği için hanların ve beylerin önünde mağlup olmayan kahramanını âdet ve gelenekler karşısında mağlup eder. Bu mağlubiyet belki de yapılan eleştirilerin yerine oturabilmesi için gerekliydi. Zira Atabek mağlup

olmasa romanın sonundaki tirajikliğin yakalanması mümkün olmayacaktı. Bu tirajik durum, okuyucunun eleştirilen geleneğe karşı yazarın istediği doğrultuda menfi bir tavır almasını sağlayacaktır.

Yazar devrin batıl inançlarından biri olan *büyücülükle alay* eder. Atabek'in Kümüşbibi'yle büyüden filan değil, güzelliği yüzünden aşık olduğu ve evlendiği okuyucunun malumudur. Bu durum, Özbek Hanım'ı, bunları bilen okuyucunun gözünde, büyü bozduracak büyücüler araması sebebiyle komik duruma düşürmektedir. Yazar bu üslupla toplumda var olan batıl inançlarla da alay edip bu inançları eleştirmektedir.

Zaman

Roman, hanlık devrinde geçmektedir. Romanın kahramanı Atabek ve onun sevgilisi Kümüşbibi'nin aşkını ihtiva etmektedir. Bu aşk hikâyesi yanında devrin kanayan yarası boy savaşları da işlenmiştir. Atabek ve Kümüşbibi birbirlerini sever ve evlenirler. Ancak bu evliliği çekemeyen bir kötü kişi onların ayrılması için elinden gelen her hileye başvurur.

Yazar, maziye bakıp dersler ve ibretler çıkarmanın hayırlı olacağını söyleyerek romanın konusunu tarihin yakın döneminden, en *kirli ve kara* günlerinden olan *'hanlık devri'nde* aldığı söyler.

Üslûba Tesir Eden Klâsik Şiir Unsurları

Abdullah Kadiri, *Ötken Künler'de* klâsik şiir unsurlarından önemli ölçüde faydalanır. Klâsik şiirin romanda tebarüz eden en çarpıcı özelliklerinin başında, kadın güzelliği gelmektedir. Yazar çağdaş bir *Leylâ* veya *Şirin* profili çizdiğini romanın başındaki kısa açıklamada kendisi söylemektedir. Kümüşbibi'nin bir kadın olarak romanın içindeki konuşmaları, hareketleri, o günkü Özbek hayatını yansıtırken tasvir edilen güzelliği, klâsik şiirdeki güzellik anlayışlarıdır. «*Uning qâra zülfî ... quyuq cinggilâ kiprâk âstidağî timqara közlârî... qâpqârâ kaman, ötib ketkân nâfis, qıyığ qaslari ... tolgan âydek ğubârsiz âq yüzi... âq nâzik qollari bilân lâtif burnining ong tâmânidâ ... qârâ ocâlini... uning yüzini tozğıgan sâç tâlâlârî örâb*

âlib cansuz bir sürdkâ bir kirgizdi. Bu qız sūrâtîdâ körîngân malak ...» (Onun kara saçı ... koyu kıvrıkcık kirpik altındaki kapkara gözleri... kapkara keman, geçip giden nefis ince kaşları... dolunay gibi pürüzsüz ak yüzü ... ak nâzik kollarıyla burnunun sağ tarafında ... kara benini ... onun dağılmış ka'külleri yüzünü kapatıp can yakıcı bir surete büründürdü. Bu kız suretinde görünen melek...) (Kadiri, 1992: 25)

Yukarıdaki alıntıda güzellik unsurlarının hepsi klâsik şiirdeki güzellik unsurlarıdır. Atabek romanının bir yerinde Fuzûlî Dîvân'ı okumaktadır. Yine aynı cümlelerde *ay yüzlü* bir kızın *kara saç, kaş, göz, hal (ben)* gibi siyah uzuvlara sahip olması klâsik şiirin bir özelliğidir. Divanlarda, siyah saçın beyaz yüzü örtmesini ve sevgilinin yukarıda geçen diğer güzellik unsurlarını konu eden yüzlerce mısra bulmak mümkündür.

«Uning yüzini öpib tûskdn suv tâmçîlâri artq hârâkâtâ kelib cayqaldi, göyâki suv içidâ birfitnâ yüz bergân adi.» (Onun yüzünü öpüp düşen su damlalarının tesiriyle dere harekete geçip dalgalandı, sanki su içinde bir fitne ortaya çıktı.) (Kadiri, 1992: 26)

Sevgilinin ay gibi yüzü görüldüğü yerde fitneye sebep olmaktadır (Pala, 1992: 56). Eski astronomi anlayışına göre devr-i kamerde kıyamet kopacaktır. Bu inanıştan hareketle Ay'ın görünmesi kıyametin, yani büyük kargaşanın (fitne) habercisidir. Sevgilinin ay yüzü ortaya çıkınca da ortalığa fitne hakim olmaktadır... Klâsik şiirin bir mazmunu, bu şekilde yazar tarafından romanda kullanılmıştır. Romanı okuyanlar, Kadiri'nin klâsik şiir özelliklerini daha başka yerlerde kullandığını da göreceklerdir.

Sonuç

Abdullah Kadiri, Özbek romancılığının kurucusu olarak kabul edilmektedir. Bu yönü bile onun kendine has bir üsluba sahip olduğunu göstermektedir. Üslup, yazarın hissettirmek istediği ruh hallerini, anlatmak istediği konuları, kendi bakış açısından aktardığı hadiseleri, kötülükleri, açık ve kapalı olarak teklif ettiği doğruları ifade etmek için kullandığı bir vasıttır.

Abdullah Kadiri'nin kelime hazinesi, toplumdaki olumsuzlukların getirdiği tehdit ortamını ifade eden sıfat-fiiller açısından zengin

olmakla birlikte yazarın üzerinde durduğu veya ısrarla vurgu yaptığı sıfatlarına çok az kullanıldığını müşahede ettik. İncelememizde iki çarpıcı örnekle vermeye çabaladığımız bu durum, yazarın dolaylı bir anlatımı tercih ettiğini gösteriyor. Ayrıca 'zulüm' ve 'zalim' kelimelerine, romanda çok az rastlanmasına rağmen, bu kavramların okuyucunun zihnine adeta nakşedildiği görülmektedir.

Kadiri'nin romanda kullandığı dilin sadeliği de dikkate şayandır. Bunun yanında romanın cümlelerine yansıyan, resmî makamlara yazılmış mektuplardaki Arapça ve Farsça ağıdalı ifadelerin çokluğu hayli ilgi çekicidir. Yazarın romanda kullandığı dil ile mektuplardaki ağıdalı ifade tarzı, yazarın dili ile kendinden önceki yazı dili için bize bir kıyas imkânı da vermektedir. Mektup metinleri dışarda tutulduğunda, onun Türkçesinin sadeliği kendini daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Romanda Türkçe'nin müşterek sıfatları daha fazladır. Bu durum da, onun Türkiye'deki 'Millî Edebiyat' akımından ve Gaspıralı İsmail Bey'in 'dilde birlik' prensibinden etkilendiğinin bir işaretidir. Bunların dışında, yazarın 'Millî Edebiyat' akımından etkilendiğini, romanda çok deyim ve atasözü kullanmasından ve yansıma kelimelere yer vermesinden de anlıyoruz..

Yazarın bilhassa zaman mefhumu konusunda mütereddit bir tavır takınması devrin karmaşık ortamıyla izah edilebilir. Şanlı bir uzak geçmiş, keşmekeş içinde geçen hanlık devri ve belirsiz bir gelecek karşısında bulunan yazar, belirsiz bir zaman anlayışına sahiptir. Bu belirsiz zaman kavramı kendini en çok belirsizlik sıfatlarıyla kurulan tamlamalarda hissettirmektedir.

Abdullah Kadiri romanda bazı olumsuz gelenekleri de açık bir şekilde tenkid ederken, gelecekte daha müreffeh bir toplumunun kurulabilmesi için bazı geleneklerden uzaklaşılmasına ihtiyaç duyulduğunu roman boyunca değişik şekillerde ifade eder.

Romanda, yeni fikir akımları karşısında direnmeye çalışan bir Abdullah Kadiri karşımıza çıkmaktadır. Özellikle devrin yükselen değeri olan ve bölgeyi birinci dereceden etkisi altına alan 'komünizm' düşünce planında olmasa da, en azından söylem planında yazarın üslubunda az çok kendini hissettirmektedir. Yazarın, 'komünizm'in yaptığı bazı tenkitlerde birleştiği görülmekteyse

de, gösterdiği çözüm yolları ile 'komünizmden çok farklı düşündüğü' anlaşılmaktadır. 'Komünizm'in *ezen* ve *ezilen* (hanlar ve halk) söylemlerinin roman boyunca çarpıcı bir şekilde işlendiği görülürken, yazarın, çareyi hanlık devri öncesi tarihte aradığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Romanda yazarın klâsik şiirin bazı unsurlarından faydalandığı görülmüştür.

Edebiyatta yeni ve yabancı bir tür denenirken, yazarın başvuracağı veya faydalanacağı kaynak, şüphesiz kendine en yakın ve işlenmiş bir edebiyat ve o edebiyatın malzemesi olacaktır. Abdullah Kadiri'nin de yaptığı Namık Kemal'in yaptığıyla aynıdır. Tür olarak çok farklı olsa da yazara bazı konuları işleyişinde birinci dereceden ilham kaynağı Çağatay şiiri olmuştur. ■

KAYNAKLAR

Aktaş, Şerif, (1993), *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Hayit, Baymirza, (1978), *Türkistan'da Öldürülen Türk Şairleri*, İstanbul. Hayit, Baymirza, (1981), "Çağdaş Özbek Edebiyatının

Zirvede İki Şairi: Kadiri ve Çolpan", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 15.

Kaplan, Mehmet, (1987), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Pala, İskender, (1992), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Wales, Katie, (1989), *A Dictionary Of Stylistics*, London

THE STYLISTIC, STRUCTURAL AND THEMATIC FEATURES IN ABDULLAH KADIRI'S NOVEL OTKEN KÜNLER

Mustafa BALCI

Research Assistant, Kırıkkale University

ABSTRACT

In this article, the stylistic, structural and thematic elements were studied in the novel "Ötken Künler" of Abdullah Kadiri, who is regarded as the founder of Modern Uzbek Novel. The findings of modern stylistics were applied to the novel written in Uzbek and the style of the writer, the factors contributing to it were pointed out drawing on the adjectives of the novel in its deep structure. In the light of adjectives used, it was

discovered that the writer had a dynamic style and that the turbulent years and the region were the determinants of this style and that Russians dictated themselves as the super power in the area. It was another fact that the writer did his researches in the directions of the unity in language and linguistic Turkism, and that literary and ideological trends in Turkey had influenced the region to a great extent.

Key Words:

Abdullah Kadiri, Passed Days, Structure, Theme, Style

Структурные, тематические и стилистические особенности романа
Абдулла Кадири "Откен Кунлер"

Мустафа Балджи

Исследователь Факультет Естественных Наук и Литературы Университета Кырыккала